

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA TA‘LIMNI INDIVIDUALLASHTIRISH KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA PEDAGOGIK DIAGNOSTIKANING O‘RNI

Yuldashev Xusniddin Abdullaevich

*O‘zbekiston Respublikasi Raqobatni rivojlantirish
va iste‘molchilar huquqlarini himoya qilish qo‘mitasining
Surxondaryo viloyati boshqarmasi boshlig‘i o‘rinbosari*

Annotatsiya. Maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarda ta‘limni individuallashtirish ko‘nikmalarini rivojlantirish jarayonida pedagogik diagnostikaning nazariy va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Nazariy tahlil, qiyoslash, tizimlashtirish hamda pedagogik modellashtirish usullari asosida individuallashtirish ko‘nikmasining tarkibi diagnostik-tahliliy, prognostik-loyihaviy, adaptiv-metodik va refleksiv-korreksion komponentlardan iborat ekani asoslandi. Oliy pedagogik ta‘lim uchun uch bosqichli metodik model tavsiya etildi.

Kalit so‘zlar: pedagogik diagnostika, individuallashtirish, bo‘lajak o‘qituvchi, individual yondashuv, diagnostik metodlar, metodik tayyorgarlik, refleksiya

KIRISH

Ta‘limning zamonaviy modelida o‘quvchi shaxsini markazga qo‘yish, uning bilish sur‘ati, qiziqishi, tayyorgarlik darajasi va o‘zlashtirish uslubini hisobga olish ustuvor talab sifatida qaralmoqda. Bunday yondashuv pedagogdan nafaqat metodlar repertuarini bilishni, balki ta‘limiy vaziyatni diagnostik tahlil qilish va qarorni asoslash malakasini ham talab etadi. Pedagogik diagnostika o‘quvchi imkoniyati, qiyinchiligi va rivojlanish dinamikasini aniqlash orqali ta‘limni moslashtirishga xizmat qiladi [1].

Bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlash amaliyotida individual yondashuv ko‘pincha umumiy metodik tavsiyalar bilan chegaralanadi. Natijada talabalar prinsipni biladi, biroq uni real dars vaziyatida diagnostik ma‘lumotlarga tayangan holda qo‘llashda qiynaladi. Pedagogik adabiyotlarda shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim, kompetentlik va refleksiya masalalari yoritilgan bo‘lsa-da, pedagogik diagnostikaning aynan individuallashtirish ko‘nikmalarini shakllantirishdagi funksional o‘rni yetarli darajada tizimlashtirilmagan [3]. Maqolaning maqsadi bo‘lajak o‘qituvchilarda ta‘limni individuallashtirish ko‘nikmalarini rivojlantirishda pedagogik diagnostikaning o‘rnini nazariy jihatdan asoslash hamda pedagogik oliy ta‘lim uchun metodik yechimlarni tavsiflashdan iborat.

METODLAR

Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega. Unda pedagogika nazariyasi, pedagogik texnologiyalar, metodika va kompetentlik yondashuviga oid manbalar qiyosiy tahlil qilindi. Tahlil birliklari sifatida o‘quvchi haqidagi ma’lumotni yig‘ish usullari, diagnostik natijani talqin qilish sifati, ta’limiy topshiriq va metodlarni moslashtirish imkoniyati hamda refleksiv tuzatish mexanizmlari belgilandi [5].

NATIJALAR

Tahlil natijalari individuallashtirish ko‘nikmasi to‘rtta o‘zaro bog‘liq komponentga tayangan holda shakllanishini ko‘rsatdi. Birinchi komponent diagnostik-tahliliy komponent bo‘lib, unda kuzatish, suhbat, savolnoma, test, mini-topshiriq va refleksiv yozuvlar orqali o‘quvchi haqidagi ma’lumot yig‘iladi. Ikkinchi komponent prognostik-loyihaviy xarakterga ega bo‘lib, u aniqlangan farqlarga ko‘ra maqsad, mezon, topshiriq murakkabligi, yordam turi va vaqt taqsimotini oldindan belgilashni nazarda tutadi.

Uchinchi komponent adaptiv-metodik komponent sanaladi. Unda bo‘lajak o‘qituvchi bir xil mazmundagi darsni turli darajadagi o‘quvchi uchun qayta qurish, topshiriqni differensiallashtirish, yordam kartalari, tayanch signallar, variantli mashqlar va mustaqil ish nisbatini moslashtirish ko‘nikmalarini egallaydi. To‘rtinchi komponent refleksiv-korreksion xarakterga ega bo‘lib, diagnostika natijalarini takroriy tahlil qilish, natijadorlikni baholash va keyingi pedagogik qarorni tuzatishni o‘z ichiga oladi.

Ushbu tarkib asosida uch bosqichli metodik model ishlab chiqildi. Diagnostik-bilish bosqichida talaba individual farqlar va ma’lumot yig‘ish usullarini o‘rganadi. Talqin va loyihalash bosqichida olingan ma’lumot asosida individual topshiriq, qo‘llab-quvvatlovchi vosita hamda dars fragmentlari ishlab chiqiladi. Refleksiv-tuzatish bosqichida mikrodars yoki amaliyot natijalari qayta ko‘rilib, qaysi yondashuv qaysi tipdagi o‘quvchiga ko‘proq mos kelgani aniqlanadi [6; 8]. Pedagogik diagnostika individuallashtirishni faqat sust o‘zlashtiruvchilar bilan ishlash vositasiga aylantirmaydi. Diagnostik ma’lumot yuqori tayyorgarlikka ega, o‘rtacha sur‘atda ishlovchi va qo‘shimcha yordamga ehtiyoj sezuvchi o‘quvchilar uchun turli trayektoriyalar yaratishga imkon beradi. Demak, individuallashtirish tenglashtirish emas, maqsadga erishish yo‘llarining asoslangan differensiasiyasidir [2].

MUHOKAMA

Pedagogik adabiyotlar tahlili diagnostikaning nazorat bilan aynanlashtirilishi metodik xatolarga olib kelishini ko‘rsatadi. Nazorat ko‘proq natijani qayd etsa, diagnostika natijaga olib kelgan omillar, to‘siqlar va ehtimoliy rivojlanish rezervlarini aniqlaydi. Pedagogik tayyorgarlik tizimida ana shu farq yetarli anglatilmaganda talaba individual yondashuvni hissiy-intuitiv qaror darajasida qo‘llaydi. Xodjayev va Jo‘rayev ishlarida metodik qarorlarni dalillash zarurati ta’kidlangan; mazkur talab pedagogik diagnostika orqali amaliy mazmun kasb etadi. Muslimov hamda Tolipovning kasbiy kompetentlik va pedagogik texnologiyaga

oid qarashlari tahlil, loyihalash va refleksiya bir butun mexanizm ekanini ko‘rsatadi [4]. Individual yondashuv texnologiyasi haqidagi maqolalarda esa o‘quvchi ehtiyojiga mos ta‘limiy vaziyat yaratish samaradorlik omili sifatida baholanadi. Demak, pedagogik diagnostika individuallashtirishning tashkiliy emas, epistemologik asosi sifatida namoyon bo‘ladi.

XULOSA

Pedagogik diagnostika bo‘lajak o‘qituvchilarda ta‘limni individuallashtirish ko‘nikmalarini rivojlantirishning tayanch mexanizmi hisoblanadi. Uning axborotiy, tahliliy, prognostik va korreksion funksiyalari o‘quvchi farqlarini aniqlash, ta‘limiy qarorni asoslash va natijani qayta ko‘rib chiqish jarayonlarini yagona tizimga birlashtiradi. Diagnostik topshiriqlar, o‘quvchi profili bilan ishlash, differensial dars loyihalari hamda reflektiv tahlil muntazam qo‘llanilganda bo‘lajak o‘qituvchining individual yondashuv kompetensiyasi mustahkamlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mavlonova R.A., Voxidova N.X., Raxmonqulova N.H. Pedagogika nazariyasi va tarixi. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2010. - 310 b.
2. To‘xtaxodjayeva M.X. va boshq. Pedagogika. - Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2010. - 400 b.
3. Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. - Toshkent: Sano-standart, 2017. - 416 b.
4. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To‘rayev A.B. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. - Toshkent: Sano-standart, 2015. - 90 b.
5. Tolipov O‘., Ro‘ziyeva D. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. - Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2019. - 276 b.
6. Xodjayev B., Choriyev A., Saliyeva Z. Pedagogik tadqiqotlar metodologiyasi. - Toshkent: Iqtisodiyot Dunyosi, 2018. - 190 b.
7. Jo‘rayev B.T. Pedagogika fanlarini o‘qitish metodikasi. - Buxoro: Fan va ta‘lim, 2022. - 326 b.
8. Jabborova O.M. Individual yondashuv texnologiyasi mazmuni // Academic Research in Educational Sciences. - 2023. - Vol. 4, Issue 3. - B. 340-348.